

PAPAGEORGIOU Argyris [Αργύρης Παπαγεωργίου], « Iannis Xenakis : thelo na gyriso sti chora mou », *Tetradio* n°4, septembre 1974, p. 13-14.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΣΤΟ «Τ»

Γιάννης Ξενάκης: θέλω να γυρίσω στη χώρα μου

"Έχω κάνει και πριν τη δικτατορία σχετικές ενέργειες, αλλά χωρίς αποτέλεσμα... Το σώσιμο της παράδοσης είναι πρωταρχικό πρόβλημα όλου του έθνους...και η δημοτική και η εκκλησιαστική μουσική είναι η μόνη πραγματική παράδοση... Η μουσική μου είναι απαγορευμένη και στην ΕΣΣΔ, «γιατί μπορεί να προκαλέσει επανάσταση»!..

Ο ΓΙΑΝΝΗΣ ΞΕΝΑΚΗΣ ζητάει να επιστρέψει στην Ελλάδα. Το αίτημά του - που δεν έπαψε να το προβάλλει για 27 συνέχεια χρόνια – έγινε σε ανύποπτο χρόνο. Η συνέντευξη που ακολουθεί πάρθηκε, όταν τίποτε ακόμη δεν προοιωνίζε την πολιτική μεταβολή στην Ελλάδα.

ΑΥΤΟΕΞΟΡΙΣΤΟΣ από την πατρίδα του ο Ξενάκης, δημιούργησε στα χρόνια της απουσίας του ένα έργο που τον έκανε πασίγνωστο – στον χώρο της πρωτοποριακής αρχιτεκτονικής και της μουσικής.

ΤΟ ΟΝΟΜΑ του μας είναι περισσότερο γνωστό από το έργο του. Και είναι φυσικό αφού όλα αυτά τα χρόνια ήταν κι αυτός απαγορευμένος. Ο ίδιος έχει όλη την επιθυμία να μας το γνωρίσει. Και όχι μόνο αυτό, αλλά και να βοηθήσει να σώσουμε τη λαϊκή μουσική μας παράδοση που κινδυνεύει να χαθεί.

ΤΟ ΑΙΤΗΜΑ του για επιστροφή – που είναι και δικό μας αίτημα – θα πρέπει πραγματωμένο να σταθεί η απαρχή της....

δυνάμεων που τόσο τις έχει ανάγκη ο τόπος μας στην κρίσιμη περίοδο που βρίσκεται.

Η συνέντευξη

-Μιλήστε μου πρώτα για την απουσία σας από την Ελλάδα.

- Η απουσία μου είναι επιβεβλημένη για διάφορους λόγους. Λείπω τόσα χρόνια, 27 θα κλείσουν σε μερικούς μήνες, και λείπω αναγκαστικά δηλαδή, θα ήθελα να ξαναπήγαινα κάτω με ορισμένες συνθήκες ελευθερίας, φυσικά.

- Πιστεύετε ότι σε περίπτωση αλλαγής της σημερινής κατάστασης στην Ελλάδα θα μπορούσατε να γυρίσετε;

-Αν άλλαζε η πολιτική κατάσταση, αν υπήρχε ένα κάποιο ελεύθερο καθεστώς θα μπορούσα να πήγαινα βέβαια. Γιατί όχι; Δεν υπάρχει λόγος που να μη μπορώ να πάω. Εξ άλλου στο παρελθόν είχα κάνει διάφορες ενέργειες για να δω αν μπορούσα να πάω, χωρίς όμως αποτέλεσμα.

- Επί Τσιριμώκου;

-Και με άλλους.

-... πούνε να γυρίσετε πίσω;

- Όχι, ποτέ. Απεναντίας, σε ωρισμένες περιπτώσεις όταν φίλοι μου προσπάθησαν να επέμβουνε σε κυβερνητικά πρόσωπα, τα πρόσωπα αυτά τους δεχτήκανε με άρνηση, γιατί υπάρχει φαντάζομαι – δεν ξέρω ακριβώς γιατί – ένας φόβος.

-Που αφορά μόνο εσάς ή και το έργο σας;

- Δεν ξέρω τι καταλαβαίνουνε από τη μουσική οι αρχές. Δεν νομίζω όμως ότι το πρόβλημα είναι αισθητικό, αλλά πολιτικό. Ξέρω πως η μουσική μου είναι απαγορευμένη από το ραδιόφωνο. Και τώρα που πήγε η Εθνική Ορχήστρα της Γαλλίας να παίξει στο φεστιβάλ ένα έργο δικό μου, τους το απαγορέψανε με το πρόσχημα ότι δεν μπορούνε να παίζουνε έργα ζωντανού Έλληνα συνθέτη. Το ίδιο έγινε και στη Ρωσία. Οι Γάλλοι προσπάθησαν να κάνουν μια συμφωνία καλλιτεχνικών και πνευματικών ανταλλαγών με τους Ρώσους. Μεταξύ των έργων που αναφέρθηκαν ότι θα παιχτούν εκεί ήταν και δικά μου, γιατί καθώς ξέρετε είμαι Γάλλος υπήκοος. Ε; οι Ρώσοι αρνήθηκαν με το πρόσχημα ότι η μουσική μου είναι επικίνδυνη, γιατί μπορεί ίσως ο λαός να επαναστατήσει!

- Πότε έγινε αυτό;

- Πέρυσι, πρόπερσι, το είχανε γράψει μάλιστα και οι εφημερίδες.

-Πιστεύετε ότι η μουσική σας είναι δυνατό να προκαλέσει επανάσταση;

- Είναι ηλιθιότητες, είναι ένα πρόσχημα. Αυτοί που έχουνε την αρχή στα καλλιτεχνικά πράγματα εκεί (στη Ρωσία) είναι, οπισθοδρομικοί και φοβούνται κάθε νεωτερισμό. Στην Ελλάδα όμως νομίζω ότι το ζήτημα είναι καθαρά πολιτικό. Δεν ξέρουν τι θα πει τέχνη ούτε προς το καλό, ούτε προς το κακό. Πάρτε για παράδειγμα τη μουσική του Θεοδωράκη. Δεν είναι η μουσική που τους ενοχλεί αλλά τα λόγια. Τη δική μου όμως μουσική δεν την δέχονται γιατί είναι κατ'αρχήν μακριά από ένα τέτοι είδος... έχει τ' όνομά μου. Πριν μερικά χρόνια η γυναίκα μου και η κόρη μου είχανε πάει στην Ελλάδα και είχε γίνει ολόκληρο ζήτημα. Τελικά τις αφήσανε. Είτανε η εποχή του Καραμανλή.

-Θα σας είναι εύκολο να μείνετε μόνιμα, έπειτα φυσικά από κάποια πολιτική αλλαγή, στην Ελλάδα; Θα σας είναι εύκολο να δουλέψετε; Η Γαλλία είναι πολύ πιο καλύτερη για ο είδος της μουσικής που καλλιεργείτε.

-Το ξέρω, δηλαδή το φαντάζομαι. Η μουσική παιδεία ακόμα και στο Παρίσι είναι αρκετά χαμηλή. Βέβαια γίνονται συναυλίες γιατί υπάρχουνε πολλοί καλλιτέχνες, μερικές απ'αυτές παρουσιάζουν πρωτοποριακή μουσική – αυτό δηλαδή που ενδιαφέρει εμένα – αλλά δεν είναι όπως θα μπορούσανε να είτανε τα πράγματα. Και αυτό συμβαίνει με τις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες. Βέβαια οι νέοι δείχνουν να ενδιαφέρονται πολύ, αλλά δεν έχουνε τα μέσα, δεν υπάρχει κίνηση οργανωμένη, δεν είναι βίωμα. Εξ άλλου όλη η αντίληψη για την τέχνη είναι αρκετά καθυστερημένη. Δεν ανταποκρίνεται δηλαδή στην αναγκαιότητα του σημερινού ανθρώπου.

Αν πήγαίνα στην Ελλάδα θα καταλάβαινα που βρίσκεται σε σχέση με τη Γαλλία. Αλλά δεν θα έμενα συνέχεια. Θάθελα κατ'αρχήν να έρθω σ' επαφή με τη δημοτική και την εκκλησιαστική μουσική, δηλαδή την πραγματική παράδοση στην Ελλάδα. Οι ελαφρές μουσικές, τα ρεμπέτικα και τα μπουζούκια δεν εκφράζουν την ψυχή του Έλληνα, δεν βρίσκεται εκεί, αν υπάρχει ακόμα ψυχή.

-Που βρίσκεται, δηλαδή;

-Βρίσκεται στη δημοτική παράδοση, στα κλέφτικα τραγούδια, στα τραγούδια της Ηπείρου, της Μικράς Ασίας, του Πόντου, της Δωδεκανήσου, της Κρήτης, της Πελοποννήσου. Ακόμη και στα Επτάνησα μπορεί κάτι κανείς να βρει. Δε λέω τις Ιταλίζουσες καντάδες αλλά τα δικά τους τραγούδια, του χωριού.

-Τι ξέρετε για την τωρινή μουσική ελληνική πραγματικότητα;

-Ελάχιστα πράγματα. Ξέρω για μια κατηγορία συνθετών οι οποίοι προσπαθούν να συνδυάσουν τη δημοτική μουσική παράδοση με την σύγχρονη εποχή, αλλά δεν νομίζω ότι το καταφέρνουν. Δεν ξέρω αν μπορεί να λυθεί το πρόβλημα.

Ο ΞΕΝΑΚΗΣ (ΑΡΙΣΤΕΡΑ) ΜΕ ΤΟΝ ΣΥΝΕΡΓΑΤΗ ΤΟΥ «Τ»

-Τι θα μπορούσατε να κάνετε εσείς κατεβαίνοντας στην Ελλάδα;

- Ένα από τα πρώτα πράγματα που θα έκανα, αν είχα καιρό και δύναμη, θα ήταν να δώσω συναυλίες με καλλιτέχνες που βρίσκονται στα χωριά και που θα πεθάνουν όπου νάναι ή θα εξαφανιστούν κάτω από την επίδραση του ραδιοφώνου και της τηλεοράσεως. Αυτό το σώσιμο της παράδοσης είναι πρωταρχικό πρόβλημα όλου του έθνους. Η παράδοση είναι όλη η σοφία που μπόρεσε να διατηρηθεί ύστερα από τόση αρνητική δουλειά – τουρκική – και καταπίεση πολιτιστική του λαού, και αναφέρω τη Βυζαντινή, για να μη πω αρχαία, γιατί πάμε πολύ μακριά.

-Για το μπουζούκι, όπως το χρησιμοποιούν τώρα πώς το βλέπετε;

- Δεν ξέρω την τωρινή δουλειά. Αλλά το μπουζούκι είναι ένα όργανο. Πίσω όμως απ' αυτό το όργανο υπάρχει ένα κλίμα μουσικό το οποίο κατ' αρχήν είναι νόθο και μπορεί μεν να έχει περάσει σήμερα, γιατί πραγματικά είναι τόσο φτωχή η Ελλάδα, αλλά αν το σκεφτεί κανείς απόλυτα – και νομίζω ότι είναι ανάγκη να σκέφτεται ο Έλληνας απόλυτα και όχι σχετικά την παρούσα κατάσταση – δεν έχει υπόσταση αυτή η μουσική. Μπορεί ίσως να βγαίνουν λεφτά, να αρέσει στους τουρίστες αλλά όλα αυτά είναι άλλο ένα σημάδι κατάπτωσης κατά τη γνώμη μου. Το μπουζούκι, όπως είπα είναι ένα όργανο ανάμεσα στ' άλλα. Γιατί όχι η λύρα ή το λαούτο;

-Εσείς θα χρησιμοποιούσατε μπουζούκι;

- Δεν ξέρω, ίσως.

- Μιλήστε μας για τη μουσική σας.

-Κατ' αρχήν η μουσική μου απευθύνεται σε ανθρώπους κάθε ηλικίας και κάθε τάξεως. Η αρετή ή το ελάττωμά της είναι ότι την αντλαμβάνεται κανείς άμεσα. Αλλά αν θέλει κανείς και έχει ενδιαφέρον μπορεί να πάει και πιο μέσα, να δει πώς κατασκευάζεται κλπ.

-Μα νομίζω, ότι η μουσική σας στηρίζεται στα μαθηματικά.

-Όχι πάντοτε.

-Αλλά και δεν στηρίζεται στις νότες που μαθαίνουμε στο σχολείο.

- Οι νότες είναι σύμβολα, τίποτ' άλλο. Όσο για τα μαθηματικά είναι αυτά που επιτρέπουν να υπολογίσει κανείς. Η πιο ακραία τους έκφραση είναι οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές. Τα μαθηματικά βρίσκονται στην πρωτοπορία της ανακάλυψης των δομών του πνεύματος του ανθρώπου που σχηματίστηκε σιγά – σιγά εδώ και εκατομμύρια χρόνια. Είναι ένα πρόβλημα βασικό, που ίσως τα μαθηματικά έχουν επιλύσει μέχρι ενός ορισμένου σημείου, αλλά σε πολλά άλλα σημεία είναι άγνωστο. Και υπάρχουν και άλλες απόψεις της μουσικής, που είναι προεκτάσεις ηχητικές χωρίς επιστημονικό αντίκρουσμα. Δεν υπάρχει ανάγκη πάντοτε να μπορεί κανείς να το αποδείξει λογικά. Αυτή είναι η μουσική που γράφω και γι' αυτό ο κόσμος που ενδιαφέρεται είναι πολλαπλός.

-Στην Ελλάδα όμως θα δυσκολευτείτε ίσως, γιατί η μουσική είναι γνωστή σ' ένα περιορισμένο κύκλο. Θα χρειαστεί ίσως κάποια προκαλλιέργεια του κοινού με τη μορφή σεμιναρίων, ας πούμε.

-Οπωσδήποτε για μια ολοκληρωμένη επαφή χρειάζονται μια σειρά σεμιναρίων. Αυτό είναι κάτι που γίνεται ακόμη κι εδώ. Αλλά το ενδιαφέρον για τα σεμινάρια έρχεται μετά απ' αυτό που ακούνε. Δεν γίνεται ανάποδα δηλαδή. Κάπως έτσι το βλέπω να γίνεται και στην Ελλάδα...

Η μαγνητοφωνημένη αυτή συνέντευξη πάρθηκε από τον Γιάννη Ξενάκη στις αρχές Ιούνη στο Παρίσι. Και θα έπιανε πολύ περισσότερο χώρο αν πολλά απ' όσα είπαμε δεν είχαν ξεπεραστεί από τα τελευταία γεγονότα. Ας ελπίσουμε, ότι η δημοσίευση της στο «Τ» πέρα ο,τιδήποτε άλλο θα συμβάλει σε μια γενικότερη κινητοποίηση για την επιστροφή του μεγάλου Έλληνα συνθέτη κοντά μας.

Αργύρης Παπαγεωργίου